

CARL SCHMITT: POLITIČKA ROMANTIKA*

DOMINIK MAČKOVIĆ
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
machko123@gmail.com

Od objavljivanja prvog izdanja Schmittove *Političke romantike* prošlo je točno sto godina, a njeno drugo izdanje, prvi je put izdano 1924. godine, a tek 2019. godine prvi put izlazi na hrvatskom jeziku.

Schmitt se na početku usredotočuje na pojmove *romantike* i *romantičnoga* čija je raširena i raznovrsna upotreba dovela do konfuzije i nepreciznosti glede njihova pravog značenja. Karakteristike poput individualizma i vjere u izvornu dobrotu ljudskih bića, koje se često spominju pri definiranju romantike, s njome su slučajno povezane te joj suštinski ne pripadaju. Iako ima povijesno utemeljenje i određivu bit, romantika je nejasan pojam zbog vezanosti uz različite filozofijske, religijske i političke pravce. U političkoj primjeni pojma krajem 18. i početkom 19. stoljeća romantičarima se u različitim slučajevima smatralo liberale koji se zauzimaju za ljudska prava, individualne slobode, toleranciju itd., ali i apologete pruske policijske države. Nejasan i ambivalentan pojam romantike zahtijeva jasniju definiciju koja se pruža u nastavku knjige.

Romantika se formira na pozadini problematike odnosa tijela i duha kod Descartesa i usmjerenosti postkantovskih filozofa (Fichte, Schelling, Hegel) protiv kartezijanskog racionalizma čiji dualizam pokušavaju razriješiti. U postkantovskim filozofijskim sistemima Schmitt prepoznaje „intuicionističku filozofiju i panteistički racionalizam” (str. 77) koji suprotstavljaju konkretnu individualnost racionalizmu koji do nje nikada ne dopire krećući se isključivo u sferi apstraktnih i općih pojmova.

U obzir treba uzeti i nastanak novih predodžbi o apsolutnome između 17. i 19. stoljeća. Tijekom toga razdoblja Bog kao posljednja transcendentalna instancija i temelj spoznaje biva doveden u pitanje te uklonjen, nakon čega se pojavljuje pitanje: „tko je preuzeo njegovu funkciju kao najviša i najsigurnija realnost, a time i posljednja legitimacijska točka u povijesnoj realnosti.” (str. 83)

Dvije *ovostrane realnosti*, *čovječanstvo* i *povijest*, zauzimaju to mjesto kao nadindividualne instancije koje su „*in realitate*” ovladale mišljenjem čovječanstva kao dva nova demijurga.” (str. 83)

Čovječanstvo kao zajednica, društvo, narod itd. predstavlja revolucionarnu silu koja, nadilazeći sve granice, „proklamira opće bratstvo čitava čovječanstva”

* Naklada Breza, Zagreb, 2019., preveo Boris Perić

(str. 87), a povijest, s druge strane, „restaurira što su drugi revolucionirali” (str. 87) konstruirajući trajan narodni identitet u jeziku, kulturi i ključnim povijesnim događajima kao izrazima *narodnog duha*. U Hegelovoj sintezi tih realnosti narodni duh postat će instrumentom svjetskog duha u razvojnom procesu u kojem „apsolutni subjekt emanira samoga sebe putem suprotnosti” (str. 77). Hegel, ističe Schmitt, ovime vrši „konačno odbacivanje Boga stare metafizike” (str. 90).

Romantiku treba, dakle, promatrati imajući na umu *suverenitet jastva* koji su Fichte, Schelling i Hegel pretočili u svoje zasebne sisteme, kao i činjenicu da je tradicionalna uloga Boga u spoznaji osporena te zauzeta poviješću i čovječanstvom kao novim realnostima.

Romantiku Schmitt uspoređuje s Malebrancheovim *okazionalizmom* koji razrješava kartezijansku dualističku dilemu njezinim prevladavanjem u višem pojmu Boga koji, kao jedini istinski djelatni uzrok, očituje svoju moć u svakoj pojavi i radnji u svijetu. One nisu posljedice, nego *povodi* njegova djelovanja koje on slobodno izabire za vlastito očitovanje. U građanskom, *individualistički rastočenom društvu* u kojem sve privatne individue imaju mogućnost biti „vlastiti graditelji katedrale osobnosti” (str. 25), filozofija postkantovaca i sekularno osporavanje tradicionalne uloge kršćanskog boga dovode do pojavljivanja individualnog subjekta u ulozi okazionalističkog boga. Božju ulogu zauzima sekularizirano, subjektivirano jastvo koje čitav svijet podvrgava sebi koristeći ga kao povod svojem neinhibiranom samopotvrđivanju. Oslobođen svih sprega, romantični subjekt, obitavajući u sferi fantazije i slobodne igre, uzima sve kao sadržaj vlastitoga oblikovanja odnoseći se ravnodušno prema sadržaju koji mu služi samo kao izlika ili povod za dokazivanje vlastitih estetsko-umjetničkih sposobnosti preoblikovanja stvarnosti. Krećući se isključivo unutar oblasti subjektivnih dojmova, osjećaja, nagnuća i nasumičnih izljeva inspiracije, romantični duh svaku konačnu definiciju i objašnjenje tretira kao ograničavajući utjecaj koji ga prisiljava da iz područja beskonačnih mogućnosti i apsolutne slobode izađe biranjem jedne opcije koja je istovremeno i negacija svih ostalih:

„Sad se, dakle, odnos preokreće; prazna nije mogućnost, nego stvarnost, ne apstraktna forma, nego pozitivan sadržaj.” (str. 95)

Nesposoban opredijeliti se, romantični subjekt poput okazionalista traži treću instanciju kojom će pobjeći od donošenja odluke. U ovom slučaju romantičar pribjegava ljudskoj zajednici i povijesti koje kroz svojevolsnu interpretaciju podvrgava vlastitim ciljevima izbjegavajući suočavanje s ograničenjima vanjske realnosti i potpadanje pod njezin utjecaj. Stoga, romantičar narod doživljava kroz niz arhetipskih likova kojima slavi njegovu čestitost, jednostavnost, vedrinu, neposrednost ophođenja itd., u kojima nalazi tobožnju izvornu ljudsku nepatvorenost

i neiskvarenost. Ovo se odnosi i na djecu i na primitivne narode koje romantičari slave maštajući o idealiziranom svijetu beskonačnih mogućnosti i neiscrpnih potencijala. Povijest se koristi kao antiteza sadašnjosti koja, kao fiksirani moment u vremenu, predstavlja redukciju mogućnosti koje romantičaru stoje na raspolaganju. Romantičar bježi u vrijeme idealiziranog srednjovjekovlja ili u egzotične predjele Grčke i Azije tražeći izlaz iz stvarnosti čiji determinirajući utjecaj odbija priznati. Romantičari su na temelju konkretnih činjenica konstruirali *romantični objekt* koji stoji u službi romantičnog subjekta koji mu dodjeljuje zadaću da bude izvor neiscrpnih mogućnosti. Romantičari su „gledali kako da žurno romantiziraju stvarnost” (str. 97) koja im se nametala u obliku suvremenih društveno-političkih promjena.

Iako je često izricao sudove o političkim pitanjima, romantizam nikada nije stremio njihovom konkretnom ostvarenju. Ono bi bilo reduciranje na uzak broj zamislivih mogućnosti unutar kojih romantično jastvo želi neometano djelovati. Romantičari krajem 18. stoljeća pozdravljaju revoluciju u Francuskoj sigurno je promatrajući iz perspektive svoje stabilne, građanske egzistencije, a da ne pokušavaju ostvariti nikakve konkretne promjene. S druge strane, romantičari u vrijeme Metternichove restauracije pozdravljaju centralistički poredak policijske države kao *organski* i *legitiman*. Biće *političkog romantičara* uvijek je bilo odjek tuđe aktivnosti jer su romantičari kao poslušni apologeti sustava „podlijegali svemu što je zahtijevalo da bude uzimano kao istinska realnost” (str. 97), što je za rezultat imalo nedosljednu upotrebu pojma romantike.

Sušтина *političke romantike* sadržana je u njoj neodlučnosti, političkoj neaktivnosti i pasivnosti. Svaka politička aktivnost javlja se unutar definiranih okvira političkih programa, zakona, prava i moralnih vrednota podrazumijevajući relativno stabilno društvo koje ne pronalazi poredak bez razumijevanja normalnog, ali i pravog. Politička romantika nekompatibilna je s konkretnim političkim djelovanjem upravo zato što pojmove *prava* i *normalnog* ona uzima kao limitirajuće normativne pojmove od kojih se odmiče svodeći samu sebe na „intelektualnu glazbu uz politički program.” (str. 207) Politički romantičar proturječnošću će svoje aktivnosti dokazati vlastitu suvišnost. Naglašavanje nadmoći subjekta za posljedicu ima političku neaktivnost i pasivnost zbog kojih romantičar postaje „sredstvo neromantičnih aktivnosti” (str. 209) pobijajući samog sebe uslijed nužnog ironičnog obrata: „sve romantično stoji u službi drugih, neromantičnih energija, a uzvišenost nad definicijom i odlukom pretvara se u korisno praćenje tuđe snage i tuđe odluke.” (str. 210)



***„Sad se, dakle, odnos
preokreće; prazna nije
mogućnost, nego stvarnost,
ne apstraktna forma, nego
pozitivan sadržaj.”***

CARL SCHMITT